
UDK: 550.34+327 (497.1+560) “ 1953 ”
DOI:10.51237/issn.2744-1172.2023.52.139
Pregledni članak
Primljen: 13. 6. 2023.
Prihvaćen: 13. 11. 2023.

Amir Duranović

Univerzitet u Sarajevu – Filozofski fakultet
Sarajevo, Bosna i Hercegovina
amir.duranović@ff.unsa.ba

Zemljotres i savezništvo: prilog poznavanju jugoslavensko-turskih odnosa početkom 1953. godine

---

Sažetak: Rad je zasnovan na historijskim izvorima, historiografskoj i drugoj stručnoj literaturi, a propituje odnose između Jugoslavije i Republike Turske u kontekstu formiranja Balkanskog pakta i zemljotresa koji se desio u Turskoj 1953. godine. Osnovna intencija rada je ukazati na interventnu pomoć koju je jugoslavenska vlada ponudila Republici Turskoj, ali u kontekstu njihovih međusobnih odnosa čija je struktura dominantno bila obilježena formiranjem Balkanskog pakta u koji su bile uključene Jugoslavija, Grčka i Turska. Autor prati literaturu koja analizira česte i razorne zemljotrese koji su pogađali Tursku, zatim stanje u područjima pogođenim zemljotresom 1953. godine te političke pretpostavke ekonomske saradnje između Jugoslavije i Turske, a u kontekstu širih geopolitičkih dešavanja u jugoistočnoj Evropi sredinom 20. vijeka.

Ključne riječi: Zemljotres, Jugoslavija, Grčka, Turska, Balkanski pakt.

Abstract: This paper is based on primary historical sources as well as historiographical and other professional literature and examines the relations between Yugoslavia and the Republic of Turkey in the context of the formation of the Balkan Pact and the earthquake that occurred in Turkey in 1953. The main idea of the paper is to point out the intervention aid offered

by the Yugoslav government to the Republic of Turkey in the context of their mutual relations. The structure of those relations was dominantly marked by the formation of the Balkan Pact in 1953, which included Yugoslavia, Greece and Turkey. The author analyses the literature on frequent and devastating earthquakes that affected Turkey, then the situation in the areas affected by the earthquake in 1953, and the political assumptions of economic cooperation between Yugoslavia and Turkey, in the context of wider geopolitical events in Southeastern Europe in the middle of the 20th century.

Key words: Earthquake, Yugoslavia, Greece, Turkey, The Balkan Pact

Turska – zemlja zemljotresa?

Dva zemljotresa koji su 6. februara 2023. godine, prvi u jutarnjim, a drugi u poslijepodnevnim satima pogodili Tursku i Siriju, jedni su u nizu od seizmičkih podrhtavanja tla karakterističnih za maloazijsko poluostrvo koje ima dugu historiju zemljotresa od klasičnog doba do danas. Ipak, događaji kojima smo, zahvaljujući izuzetnoj medijskoj pažnji svjedočili početkom godine, izdvajaju se, kako tragično velikim brojem direktnih žrtava, tako i veličinom prostora na kojem se posljedice još uvijek zbrajaju, a vrlo vjerovatnim se čini kako će oporavak od posljedica zemljotresa trajati godinama. U tom smislu se zemljotresi u Kahramanmarašu, epicentara u Pazarcıku i Elbistanu, svrstavaju u red razornijih zemljotresa koji su pogodili Republiku Tursku u posljednjih 100 godina. Preciznije kazano: Tursku je, prema informacijama AFAD-a (Agencije za upravljanje katastrofama i vanrednim situacijama Republike Turske) u posljednjih 100 godina pogodilo ukupno 16 zemljotresa, jačine 7 i/ili više stepeni po Richterovoj skali. U geografskom smislu, zemljotresi su zahvatili područja, kako na istoku, tako i na zapadu, odnosno, na sjeveru i jugu zemlje, potvrđujući iznova saznanja o seizmički trusnom području, odnosno, tzv. anadolskoj tektonskoj ploči.

S obzirom na to da će u ovom radu posebna pažnja biti posvećena zemljotresu u Zapadnoj Turskoj, epicentra u mjestu Yenice u blizini

grada Çanakkale, jačine 7,2 stepena prema Richterovoj skali 1953. godine, vrijedi naglasiti kako je navedeno područje već duži vremenski period predmetom istraživanja koja obuhvaćaju seizmologiju,¹ geomorfologiju tla i druge srodne istraživačke oblasti.² Ovdje navedeni radovi ukazuju na karakteristike i promjene geomorfološke strukture tla, aktivnog Yenice-Gönen rasjeda, uzrokovane zemljotresima u prošlosti, budući da se naslanjaju na paleoseizmološke studije kojim je utvrđeno više zemljotresa u prošlosti, uključujući i zemljotres iz 1953. godine koji je rezultirao pucanjem zemljine površine. Također, navedenim studijama utvrđen je “nepravilan interval ponavljanja potresa” između 505. i 1793. godine, odnosno, u prosjeku 1180. godina.³ Osnovni zaključak istraživanja koja su proveli Banu Akol i Tolga Bekler o procjeni statističkih parametra opasnosti od zemljotresa u sjeverozapadnoj Turskoj, u suštini, je ukazivanje na priobalno područje “između Yenice i Gönen i zapadno do zaljeva Saros” kao regija “s visokim rizikom od pojave potresa”.⁴

Zemljotres u Kahramanmaraşu 2023. godine, koji je ostavio posljedice u Turskoj i Siriji, s obzirom na političke odnose, kako između dvije navedene zemlje, tako i unutar same Sirije – naročito u posljednjoj deceniji otkako traje rat u Siriji⁵ – može promijeniti tok političkih odnosa, pa se jedan prirodni fenomen i njegove posljedice, mogu i trebaju

¹ Erdal Herece, “The Fault Trace of 1953 Yenice-Gönen Earthquake and the Westernmost Known Extension of the NAF System in the Biga Peninsula”, *Bulletin of The Mineral Research and Exploration*, 111, 1990, 31-42.

² Evren Erginal - Gülsen Erginal, “Çanakkale Şehrinde Yer Seçiminin Jeomorfolojik Açidan Değerlendirilmesi”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, vol. 8/no. 9, 2003, 93-116; Akın Kürçer et al, “18 Mart 1953 Yenice-Gönen Depremi (Ms=7.2) ışığında Yenice-Gönen Fayı'nın aktif tektonik ve paleosismolojik özellikleri, KB Türkiye”, *Maden Tetkik ve Arama Dergisi*, 159, 2019, 29-63; Banu Akol – Tolga Bekler, “Assessment of the Statistical Earthquake Hazard Parameters for NW Turkey”, *Natural Hazards*, 68/2013, 837-853.

³ Akın Kürçer et al, “18 Mart 1953 Yenice-Gönen Depremi (Ms=7.2) ışığında Yenice-Gönen Fayı'nın aktif tektonik ve paleosismolojik özellikleri, KB Türkiye”, 30.

⁴ Banu Akol – Tolga Bekler, “Assessment of the Statistical Earthquake Hazard Parameters for NW Turkey”, 837-853.

⁵ Erlich, Reese, *Inside Syria: The Backstory of Their Civil War and What the World Can Expect*. Prometheus Books, 2014.

interpretirati i razumijevati na nivou ekskluzivno političkog, što je, u osnovi, glavna ideja ovoga rada, premda u uvodnom dijelu ukazujemo i na druga znanstvena istraživanja. Kako je već navedeno, broj izuzetno jakih i razornih zemljotresa koji su pogodili Tursku u posljednjih stotinu godina, bez detaljnijeg uvida u podrhtavanja tla manjeg intenziteta, a naročito ukoliko se uzme u obzir duga historija zemljotresa na turskom području, s pravom su u proteklom periodu propitivani kroz jedno, vrlo jednostavno, pitanje: da li je Turska zemlja zemljotresa? Pitanje je to koje tursku javnost zaokuplja već godinama, što je bila i osnova za jedan kraći rad pod istim naslovom, a koji pokušava sagledati broj zemljotresa koji su zadesili Tursku kroz historiju s naročitom pažnjom na broj žrtava, odnosno, broj smrtno stradalih i povrijeđenih u usporedbi s drugim zemljama u svijetu.⁶ Polazeći, dakle, od navedenog pitanja, autori propituju, uvjetno rečeno, velike zemljotrese koji su pogodili Tursku, odnosno, anadolsko područje u širem historijskom rasponu, skrećući pažnju, ne samo na zemljotrese u posljednjih 100 godina nego i ranije u prošlosti. Pa, iako je područje poznato kao seizmički trusno još od najstarijih vremena, kako se može vidjeti u jednom drugom radu koji seže duboko u povijest,⁷ intencija autora je skrenuti pažnju na pojedine potrese u prošlosti i one koji su od početka 20. vijeka pogađali anadolsko područje. Zato su svojim radom naveli saznanja o zemljotresima u ranom novom vijeku, oslanjajući se na istraživanja koja su proveli Nicholas Ambraseys i Caroline Finkel u knjizi o seizmičnosti Turske i susjednih joj područja, a koja istraživački zahvata vremenski period između 1500. i 1800. godine.⁸ Među analiziranim, posebno se ističe zemljotres od 10. septembra 1509. godine u Carigradu nazvan i “Mali sudnji dan” (osm. *kıyamet-i suğra*) ukupnog broja žrtava do 13.000, odnosno, oko

⁶ Abdülkadir Gündüz et al., “Is Turkey an Earthquake Country?”, *The Journal of Academic Emergency Medicine*, 12/2013, 33-37.

⁷ Akın Kürçer et al, “An Assessment of the Earthquakes of Ancient Troy, NW Anatolia, Turkey” u: Sharkov, Evgenii (ed.) *Tectonics - Recent Advances*, 2012, *InTech*. doi:10.5772/2620.

⁸ Nicholas N. Ambraseys, Caroline F. Finkel, *The Seismicity of Turkey and Adjacent Areas: A Historical Review, 1500-1800*. Istanbul: Eren Yayıncılık, 1995.

2% procijenjenog broja stanovništva. Autori prenose i podatak da je osmanski sultan Bayezit II nakon zemljotresa “boravio u šatoru u dvorištu palače, a potom se premjestio u Edirne”, stariju osmansku prijestolnicu.⁹ Turbulentnim političkim odnosima između sultana Bayezita II i njegovih sinova Ahmeta, Korkuta i Selima u vremenskom periodu između 1509. i 1512. godine,¹⁰ svakako treba dodati i probleme izazvane ovim zemljotresom te pratećim cunamijem, kao posljedicom podrhtavanja tla u Mramornom moru.

Uz prethodno navedeno, o zemljotresima u Turskoj, generalno, a naročito pojedinim aspektima potresa iz 1953. godine, o čemu se, kako se može vidjeti, istraživački pristupalo iz različitih disciplina, vrijedi naglasiti da su u savremenoj turskoj historiografiji ovom zemljotresu istraživački pristupili Mithat Atabay i Barış Borlat knjigom-studijom posvećenom isključivo zemljotresu iz 1953. godine,¹¹ dok se nekoliko godina kasnije istim problemom bavio i Cihat Tanış istraživačkim tekstom u kojem je propitivao društveno-ekonomske posljedice zemljotresa epicentra u mjestu Yenice.¹² Atabay i Borlat svoja istraživanja su načinili povodom šezdesetogodišnjice zemljotresa iz 1953. godine i knjigu su strukturirali na način da su u dvama velikim poglavljima razmatrali zemljotres i mjere koje su turske vlasti poduzimale neposredno nakon zemljotresa, ali u znatno širem teritorijalnom zahvatu uključujući i posljedice na teritoriji Istanbula, a zatim brojna pitanja lokalnog karaktera, od prikupljanja svjedočanstava nosilaca lokalne vlasti, novinara,¹³ postupanja zatvorenika u vrijeme zemljotresa, do reakcija državnih vlasti i saveznika, naprimjer, posjete američkog ambasadora područjima

---

⁹ A. Gündüz et al, “Is Turkey an Earthquake Country?”, 33-37.

¹⁰ Josef Matuz, *Osmansko Carstvo*. Zagreb: Školska knjiga, 1992, 54.

¹¹ Dr. Mithat Atabay – Barış Borlat, *18 Mart 1953 Yenice Depremi ve İhsan Sabri Çağlayangil'in Raporu*. Istanbul: Kriter, 2013.

¹² Cihat Tanış, “1953 Yenice - Gönen Depremi ve Sosyo-Ekonomik Sonuçları”, *XVIII. Türk Tarih Kongresi*, IX. Cilt, 2018, 159-170.

¹³ Dr. M. Atabay – B. Borlat, *18 Mart 1953 Yenice Depremi ve İhsan Sabri Çağlayangil'in Raporu*, 18.

pogođenim zemljotresom.¹⁴ U dijelu u kojem veoma detaljno prezentiraju međunarodnu podršku koja je došla u Republiku Tursku, bilo da je riječ o telegramima i pismima saučešća i podrške¹⁵ ili konkretne pomoći upućene iz zapadnoevropskih zemalja i institucija, ali i drugih krajeva svijeta,¹⁶ Atabay i Borlat ne navode Jugoslaviju posebno, ali je ta informacija dostupna u radu autora Cihata Taniša. U drugom dijelu knjige posebno su se fokusirali na “naučene lekcije” i izvještaj koji je početkom 1954. godine načinio İhsan Sabri Çağlayangil.¹⁷

Uobičajeno, u ovako kritičnim situacijama, prva nastojanja bila su usmjerena na pružanje interventne pomoći pogođenim područjima, podršku policije, žandarmerije, vojske i civilnih struktura vlasti kako bi se stanovništvu pružila podrška. Porušeni objekti su bili napušteni, a u danima nakon zemljotresa počela je pristizati prva pomoć iz drugih dijelova Turske. Već 21. marta 1953. godine Crveni polumjesec je intervenirao donirajući 30.000 turskih lira novčane pomoći i 2.500 šatora.¹⁸ C. Taniş je svojim radom dalje pojasnio tok reakcija turskih vlasti, a posebno se osvrnuo na domaću i međunarodnu pomoć i podršku. Ističe se podrška iz različitih dijelova Turske, koja je uključivala deke i druge pokrivače te odjeću koju je dostavio Crveni polumjesec iz Istanbula i Ankare, lokalne vlasti iz gradova Edirne i Çanakkale, Sümerbanka, zatim dostavljenu konzerviranu hranu i sredstva za osnovnu higijenu, go-

¹⁴ Isto, 50.

¹⁵ Isto, 56.

¹⁶ Isto, 61.

¹⁷ Isto, 76-87. İhsan Sabri Çağlayangil (1908–1993), ubrzo nakon zemljotresa imenovan je za guvernera grada Çanakkale, a kasnije je služio kao ministar vanjskih poslova u nekoliko turskih vlada i bio vršilac dužnosti predsjednika Republike Turske nakon što je 6. aprila 1980. godine istekao mandat predsjedniku Fahri Korutürku. O prvom stupanju na dužnost ministra vanjskih poslova Republike Turske, iako je do tada obnašao niz dužnosti na pozicijama unutrašnje politike u Turskoj, korisno je pogledati studiju o karijernom turskom diplomati Zekiju Kuneralpu, a u kojem se jednim dijelom predstavlja i dolazak Çağlayangila na mjesto ministra vanjskih poslova. Vidi: Yücel Güçlü, *Zeki Kuneralp and the Turkish Foreign Service*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2015, 348-352.

¹⁸ C. Taniş, “1953 Yenice - Gönen Depremi ve Sosyo-Ekonomik Sonuçları”, 161.

rivo te druge potreštine.¹⁹ U prvim danima nakon potresa, područje je posjetio i tadašnji turski predsjednik Celal Bayar,²⁰ koji je naglasio spremnost turske vlade da pomogne u rješavanju krize kao i “ponovno podizanje (izgradnju) mjesta Gönen”²¹

U slučaju međunarodne pomoći i podrške, Taniş prezentira podršku koja je došla iz Sjedinjenih Američkih Država, Kanade, Danske, Holandije i drugih zemalja posredstvom Međunarodnog komiteta Crvenog križa i drugih asocijacija, a uključivala je “10.000 deka, 30 paketa (sanduka) lijekova, 20 paketa (sanduka) prve pomoći” kao i podršku u vidu “tima ljekara i medicinskog osoblja” koje je poslala susjedna Grčka. Pitanje pomoći Turskoj bilo je na dnevnom redu i u Ujedinjenim nacijama, gdje je urugvajski ambasador svom turskom kolegi Selimu Sarperu ponudio pomoć urugvajske vlade. Između ostalih, Taniş navodi i spremnost “jugoslavenske vlade da donira i izgradi 10 kuća za žrtve zemljotresa”,²² što je pitanje kojem u ovom radu, iz jugoslavenske perspektive, želimo posvetiti posebnu pažnju analizom dostupnih izvora, ali u širem kontekstu jugoslavensko-turskih odnosa početkom 1953. godine.

Zemljotres i jugoslavensko-turski odnosi početkom 1953. godine

Ovim tekstom, dakle, želimo skrenuti pažnju na fenomen političkog, odnosno, političko-ekonomskog odnosa između Republike Turske i Jugoslavije početkom 1953. godine – ili jedan njihov manji dio – kada je Tursku pogodio zemljotres, epicentra u mjestu Yenice koji je uzrokovao veliku materijalnu štetu na objektima i infrastrukturi, čije je obnavljanje bilo procijenjeno na ukupnu vrijednost od 3.5 miliona dolara, a broj smrtno stradalih je, prema istraživanju C. Tanişa, koji preuzima podatke Kandilli opservatorija i Instituta za istraživanje potresa – Regional-

¹⁹ Isto, 163.

²⁰ Dr. M. Atabay – B. Borlat, *18 Mart 1953 Yenice Depremi ve Ihsan Sabri Çağlayangil'in Raporu*, 32.

²¹ C. Taniş, “1953 Yenice - Gönen Depremi ve Sosyo-Ekonomik Sonuçları”, 164.

²² Isto, 166.

nog centra za praćenje i procjenu potresa i cunamija,²³ bio 265, ali je jačina potresa uzrokovala uništenje 6.750 objekata.²⁴

Ono što je sa stanovišta političkog na ovom mjestu interesantno, jeste vrijeme kada se zemljotres desio. Zemljotres je uzdrmao zapadnu Tursku nekih dvadesetak dana nakon što su Turska, Grčka i Jugoslavija 28. februara 1953. godine u Ankari potpisale osnivanje i pristupanje Balkanskom paktu.²⁵ Balkanski pakt je bio vojno-politički savez koji su potpisale navedene zemlje s ciljem “uzajamne odbrane od mogućeg napada” pri čemu se ponajviše mislilo na potencijalni napad SSSR-a. Početkom 1953. godine, Republika Turska i Grčka već su bile članice NATO saveza, a postale su dijelom navedene vojne alijanse u okviru aktivnosti poduzetih u cilju jačanja njegovog južnog krila orijentiranog ka zaštiti istočnomediterranskog prostora u širem geostrateškom smislu. Posebno vrijednim se ističe formiranje ugovornih odnosa o međusobnoj odbrani dvaju zemalja članica NATO-a s jednom komunističkom zemljom – Jugoslavijom. Pristupanje Turske NATO-u i njena uloga u jačanju regionalne stabilnosti, sastavni je dio tadašnje turske vanjske politike o čemu su na Konsultativnom kongresu Demokratske partije, održanom 7. februara 1953. godine u Ankari, govorili turski premijer Adnan Menderes i ministar vanjskih poslova Fuat Köprülü. I dok je Menderesova ocjena o međunarodnim odnosima i pristupanju Atlantskom paktu bila dosta uopćena, uz naglasak da je turska strana “drzeci inicijativu u nasim rukama, u pogledu zastite i konsolidacije mira u ovom delu sveta”, ukazivala “na potrebu postojanje jedne uske i prijateljske saradnje u nasim odnosima sa zemljama koje su isto tako nadahnute”, ministar vanjskih

²³ Opservatorija Kandilli, osnovana je 1868. godine, a od 1982. godine sastavni je dio Boğaziçi univerziteta u Istanbulu, dok podaci koje prikuplja o seizmološkim aktivnostima na području Republike Turske čine značajan izvorni materijal za istraživanje zemljotresa i cunamija, naročito promatranih iz perspektive seizmoloških studija. Salim Ayduz, “Kandilli Rasathanesi”, *DİA İslam Ansiklopedisi*. Istanbul: 2001, XXIV, 301-303; Banu Akol - Tolga Bekler, “Assessment of the Statistical Earthquake Hazard Parameters for NW Turkey”, 837-853.

²⁴ C. Taniş, “1953 Yenice - Gönen Depremi ve Sosyo-Ekonomik Sonuçları”, 160.

²⁵ Džengiz Hakov, *Istorija savremene Turske*. Prizren: Centar za turkološka istraživanja Balkana, 2011, 243.

poslova F. Köprülü je u svom govoru bio mnogo konkretniji kada je, govoreći o Jugoslaviji istakao da “mi (Turska, op. a.) pojacavamo i utvrđujemo danas prijateljske veze sa Jugoslavijom, da bi na Balkanu ostvarili jedan solidan i zajednicki front”.²⁶ Iz jedne kasnije informacije upućene u Jugoslaviju sredinom 1953. godine doznajemo kako je sirijska štampa tada cijenila “da je Balkanski savez postao ‘tvrdjava mira’, na tom delu sveta, a da je isključivo defanzivan i da ga sovjetski manevri popustanja Turskoj ne mogu razbiti niti oslabiti”.²⁷

Značaj formiranja Balkanskog pakta, ne ogleda se samo u njegovoj “regionalnoj perspektivi” nego je, kazano hladnoratovskom terminologijom, formiranje Balkanskog pakta za Zapad bio odraz interesa da “učvrsti krhko ‘južno krilo’ evropskog fronta, pa je u sklopu strateškog planiranja NATO-a bio zacrtan takav aranžman, u kojem bi Jugoslavija postepenim uključivanjem u zapadni vojni savez preuzela značajne vojne obveze spram dvama balkanskim partnerima...”.²⁸ Naravno, proces pregovaranja je bio mukotrpan i dugotrajan, naročito zbog ambivalentnog odnosa prema Balkanskom paktu koji je pokazivala Italija zbog, tada još uvijek neriješenog, “tršćanskog pitanja” pa Grčka i Turska, “kao članice NATO-pakta, nisu mogle zaključiti sporazum s Jugoslavijom prije nego konsultiraju i izbore barem načelni pristanak Italije, kao neposredno tangiranog člana zapadnog vojnog saveza”.²⁹ Otuda je razumljiva inicijativa italijanskog premijera A. De Gasperija da “odgodi” potpisivanje Balkanskog pakta do rješavanja “tršćanskog pitanja” o čemu je početkom januara u Atini razgovarao sa svojim grčkim kolegom Alexandrosom Papagosom, iako je, kako navodi D. Bekić, ideja za Balkanski pakt izvorno bila zamišljena na “kvadripartitnoj osnovi”, odnosno, uključivala je i Italiju.³⁰

---

²⁶ Diplomatski arhiv Ministarstva spoljnih poslova Republike Srbije (DAMSP), Politička arhiva (PA), 94-9/1953, sign. 44527, Konsultativni kogres DP.

²⁷ DAMSP, PA, 54, sign. 364, Jugoslavija.

²⁸ Darko Bekić, *Jugoslavija u hladnom ratu. Odnosi s velikim silama 1949-1955*. Zagreb: Globus, 1988, 488.

²⁹ D. Bekić, *Jugoslavija u hladnom ratu*, 491.

³⁰ Isto, 491-192.

S druge strane, jugoslavenska perspektiva na pitanje formiranja Balkanskog pakta, uključivala je ojačanu pregovaračku poziciju Jugoslavije “u sveukupnim političkim, ekonomskim i vojnim odnosima sa Zapadom”, kao što je, s obzirom na krizu u snabdijevanju, sušu i nestašicu hrane tokom 1950-ih u Jugoslaviji, što je naslovom svoje knjige simbolički snažno oslikao Tvrtko Jakovina,³¹ pristup Balkanskom paktu “trebao donijeti i otvaranje grčkog, odnosno, turskog tržišta za jugoslavenske industrijske proizvode, kao i mogućnost da se otamo dobave pšenica i druge nedostatne sirovine”.³² Istom vremenskom periodu, početkom 1953. godine, odgovaraju i potpisani trgovinski ugovori s Turskom i Grčkom u višemilionskim iznosima, a koji su uključivali i narudžbu 50 hiljada tona pšenice u sporazumu s Turskom.³³ Naravno, u svemu navedenom značajnu ulogu su imale Sjedinjene Američke Države,³⁴ koje su u iščekivanju sporazuma, odnosno, u završnoj fazi pregovaranja ohrabrine učesnike procesa “paketom pomoći” Jugoslaviji. Zaključno, podrazumijeva se da je “sovjetski blok bio (je), dakako, oštro protivnik sklapanju Balkanskog pakta ocjenjujući ga kao novu kariku vojnostrateškog ‘cordon sanitaire’ što ga je Zapad podizao oko SSSR-a i zemalja ‘narodne demokracije’”.³⁵ Iz perspektive Republike Turske, pitanje Balkanskog pakta je moguće promatrati i u širem vremenskom okviru, odnosno u vezi s primjenom Trumanove doktrine,³⁶ i Marshallovog plana,³⁷ odnosno programa podrške “zemljama slobodnog svijeta” u koji je bila uključena i Republika Turska.³⁸

³¹ Tvrtko Jakovina, *Socijalizam na američkoj pšenici (1948-1963)*. Zagreb: Matica hrvatska, 2002.

³² D. Bekić, *Jugoslavija u hladnom ratu*, 489.

³³ Isto, 488-489.

³⁴ David R. Stone, “The Balkan Pact and American Policy”, *East European Quarterly*, XXVII/3, 1994, 393-405; Dragan Bogetić, “Sjedinjene Američke Države i formiranje Balkanskog pakta 1952-1955”, *Arhiv – Časopis Arhiva Jugoslavije*, 2/2001, 186-197. (ćirilica)

³⁵ D. Bekić, *Jugoslavija u hladnom ratu*, 488.

³⁶ Joseph C. Satterthwaite, “The Truman Doctrine: Turkey”, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 401/1, 1972, 75-84.

³⁷ Senem Üstun, “Turkey and the Marshall plan: Strive for Aid”, *The Turkish Yearbook of International Relations*, Vol. XXVII, 1997, 31-52.

³⁸ Nurgün Koç - Bedriye Koç, “Affects of Marshall Plan on Turkish Economy”, *Sociology Study*, February 2017, 7/2, 83-121; Mehmet Halis Ozer, “The Effects of the Marshall Plan

Uz navedeno, treba cijeniti da su uspjehu projekta Balkanskog pakta doprinijele međusobne posjete državnika “najrazličitijih rangova triju država”, a zajednički sastanak ministara vanjskih poslova Grčke, Turske i Jugoslavije u Atini jula 1953. godine, označio je početak aktiviranja mehanizama Balkanskog pakta. Godinu dana kasnije, u februaru 1954. godine osnovan je Stalni sekretarijat Balkanskog pakta.³⁹ Kako navodi Antonello Biagini sporazumom “je okrunjen angažman Turske čija je uloga time znatno dobila na vrijednosti unutar NATO saveza i programa obrane Zapada”.⁴⁰ Turska se aktivnostima u vezi s Balkanskim paktom pokazala pouzdanim saveznikom Zapada, pa bi se moglo reći i da je sredinom 1950-ih godina, jasno bila vidljiva transformacija društveno-političke scene u Turskoj započeta uvođenjem višestranačkog sistema,⁴¹ razvojem ekonomije,⁴² i pristupanjem NATO savezu. Kazano riječima A. Biaginija, ulazak “Turske u NATO u svakom je slučaju predstavljao događaj od velike političke i vojne važnosti”.⁴³

Postupajući u skladu s pravom na legitimnu, individualnu i kolektivnu samoodbranu, priznatog članom 51 Povelje Ujedinjenih nacija,⁴⁴ strane potpisnice ugovora usaglasile su se o međusobnoj podršci i odbrani u slučaju vojne agresije protiv jedne ili više njih na bilo kojem dijelu njihovog teritorija. Koliko su bili u tom momentu dobri odnosi između ovih triju država, svjedoči i zaključak donesen nakon Titovih posjeta Turskoj i Grčkoj, naredne 1954. godine, a kojim se planiralo Ankarski ugovor iz 1953. godine pretvoriti u “savez triju država”.⁴⁵ Konačno, na Bledu je 9. augusta

---

Aids to the Development of the Agricultural Sector in Turkey, the 1948-1953 Period”, *International Journal of Economics and Financial Issues*, 4/2, 2014, 427-439.

³⁹ Dž. Hakov, *Istorija savremene Turske*, 244.

⁴⁰ Antonello Biagini, *Povijest moderne Turske*. Zagreb: Srednja Europa, 2012, 126.

⁴¹ Dž. Hakov, *Istorija savremene Turske*, 199-201.

⁴² Isto, 207-212.

⁴³ A. Biagini, *Povijest moderne Turske*, 125.

⁴⁴ *Charter of The United Nations and Statute of the International Court of Justice*. San Francisco, 1945, 10-11. Dostupno na: <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf> (pristup ostvaren, 24. 5. 2023).

⁴⁵ Dž. Hakov, *Istorija savremene Turske*, 244-245.

1954. između tri zemlje potpisan Ugovor o savezu, političkoj saradnji i vojnoj pomoći. O brojnim drugim aspektima jugoslavenskog približavanja NATO-u tokom 1950-ih godina do sada su napisane brojne i kvalitetne studije,⁴⁶ objavljena zbirka vrijednih izvora,⁴⁷ ali u historiografiji ipak nije rijetko zaključivanje kako Balkanski sporazum praktično nikada nije pokazao svoj puni potencijal,⁴⁸ budući da je tek nekoliko dana nakon njegovog potpisivanja, odnosno 5. marta 1953. godine, umro sovjetski lider J. V. Staljin, “glavni razlog” jugoslavensko-grčko-turskog vojno-političkog približavanja, poslije čega je Jugoslavija postepeno ušla u proces otopljanja političkih odnosa sa Sovjetskim Savezom,⁴⁹ ali su i u Sovjetskom Savezu nastupile “suštinske promene”.⁵⁰ Tako se već naredne 1954. godine, prilikom posjete turskog premijera Adnana Menderesa Jugoslaviji, pokazalo da Jugoslavija i Turska, prije svega zbog promjena na međunarodnoj sceni, na drugačiji način vide budućnost Balkanskog pakta. Odnosno, “tokom razgovora postalo je jasno da različiti pogledi između Turske i Jugoslavije o budućnosti Balkanskog pakta nisu mogli biti prevaziđeni”.⁵¹ Za tursku stranu, smatra Dž. Hakov, Pakt je trebao nastaviti funkcionirati onako kako je prvobitno bio zamišljen, dok je Jugoslavija bila sklonija varijanti ekonomske i kulturne saradnje “nauštrb vojne”.⁵² Naravno, ovom pogledu treba dodati i dimenziju tadašnjih tursko-grčkih odnosa, a koji

⁴⁶ Dragan Bogetić, “Članstvo Jugoslavije u Balkanskom savezu i NATO pakt”, *Istorija 20. veka*, god. IX, 1-2/1991, 65-90; Bojan Dimitrijević, “Jugoslavija i NATO 1951-1958. Skica intenzivnih vojnih odnosa”, u: *Spoljna politika Jugoslavije 1950-1961. Zbornik radova*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2008, 255-274; Theodora Gota, “Grčka, Turska i Jugoslavija u Balkanskom paktu 1953-1954 – novi pogledi”, *Tokovi istorije*, 2/2011, 116-122.

⁴⁷ *Balkanski pakt (1953/1954): Ugovor o prijateljstvu i Saradnji (Ankara, 28. februar 1953) i Ugovor o savezu, političkoj saradnji i vojnoj pomoći (Bled, 9. avgust 1954) između Federativne Narodne Republike Jugoslavije, Kraljevine Grčke i Republike Turske: zbornik dokumenata iz Arhiva Vojnoistorijskog instituta, Arhiva Ministarstva spoljnih poslova i Arhiva Josipa Broza Tita: (1952-1962)*. Beograd: Vojnoistorijski institut, 2005.

⁴⁸ D. Bogetić, “Članstvo Jugoslavije u Balkanskom savezu i NATO pakt”, 88-89.

⁴⁹ D. Bekić, *Jugoslavija u hladnom ratu*, 510.

⁵⁰ Dž. Hakov, *Istorija savremene Turske*, 248.

⁵¹ Isto, 246.

⁵² Isto.

su mogli utjecati na budućnost Balkanskog pakta, o čemu su jugoslaven-
ski i turski predsjednici međusobno razgovarali prilikom njihovih posje-
ta Turskoj, odnosno Jugoslaviji. Nakon realiziranih međusobnih posjeta,
koje su trebale simbolički i stvarno pokazati stepen unapređenja odnosa
između Jugoslavije i Turske, turski predsjednik Celal Bayar u pismu J. B.
Titu 12. septembra 1956. godine naglasio je kako “mi smatramo postojan-
je ne samo prijateljskih odnosa već i tesne saradnje između dve zemlje
(Turske i Grčke, op. a.) kao životnu potrebu”, ali vrlo brzo u nastavku svoga
pisma naglašava kako to može uspjeti “samo ako ga dve strane prihvate i
deluju u tom smislu”. Otvaranje takozvanog “kiparskog pitanja”, naglašava
dalje Bayar, nanijelo je štetu moralnoj vrijednosti međusobnim sporazu-
mima te dodaje da se može “čak reći da sumnje koje su izražene u pogledu
samog postojanja Balkanskog pakta – zbog ovog stava Grčke – nisu mož-
da neopravdane”.⁵³ U ovu širu elaboraciju međusobnih odnosa između
zemalja potpisnica Balkanskog pakta, dodatno treba uzeti u obzir složeno
naslijeđe odnosa između Grčke i Jugoslavije neposredno nakon Drugog
svjetskog rata zbog jugoslavenske pozicije prema građanskom ratu u Grč-
koj,⁵⁴ što je epizoda odnosa koja je prethodila saradnji krunisanoj pristu-
panjem Paktu. Ako je, dakle, različita vizija budućnosti Balkanskog pakta
između Turske i Jugoslavije dijelom oslabila Pakt, “najteži udarac nanet
mu je pogoršavanjem grčko-turskih odnosa u vezi s Kiparskim pitanjem i
antigrčkim pogromima u Istanbulu i Izmiru 1955. godine”.⁵⁵ Uprkos ovim
različitim viđenjima budućnosti Balkanskog pakta, ipak se može kazati
kako su Jugoslavija i Turska do 1950-ih godina imale razvijene političke i
ekonomske odnose, a Balkanski pakt je bio svojevrсни vrhunac kvalitetnih
političkih odnosa sredinom 20. stoljeća. Potvrdu toga potrebno je, dakle,
dodatno tražiti u vremenu krize ili kada se jedna od strana suoči s prirod-
nim i/ili drugim nepogodama. U slučaju jugoslavensko-turskih odnosa,

⁵³ Arhiv Jugoslavije (AJ) – Kabinet predsednika Republike (837) – KPR I-1/1262, Odgovor
predsednika Dželala Bajara na poruku predsednika Tita, 12. IX 1956.

⁵⁴ Милан Ристовић, *На прагу Хладног рата: Југославија и грађански рат у Грчкој
(1945-1949)*. Београд: Филозофски факултет, Универзитет у Београду, 2016.

⁵⁵ Dž. Hakov, *Istorija savremene Turske*, 247.

upravo je zemljotres 1953. godine i jugoslavenske reakcije prema Turskoj, pokazatelj njihovih međusobnih odnosa, uz brojna druga pitanja, koja je moguće evidentirati u analizi dostupnih historijskih izvora kao i u svjetlu savremene historiografske produkcije.⁵⁶

U prethodno skiciranom kontekstu o jugoslavensko-turskim odnosima i zemljotresu 1953. godine, ni bosanskohercegovačka javnost nije bila isključena iz redovnog procesa informisanja o dešavanjima kod novih “saveznika”. Posebno se to vidi u slučaju informacija o zemljotresu u Turskoj. Dva dana nakon zemljotresa, sarajevsko *Oslobođenje* prenijelo je agencijsku vijest o “katastrofalnom zemljotresu u Turskoj”, za koji je odmah, prema procjenama Seizmološkog instituta u Strassbourgu naglašeno da je “jedan od najvećih u posljednjih 50 godina”.⁵⁷ I dok se u narednim danima zbrajala šteta, javnost u Bosni i Hercegovini bila je informirana kako je “potpuno srušeno mjesto Jenidže”, a Ljubomir Radovanović, tadašnji jugoslavenski ambasador u Turskoj, posjetio je generalnog sekretara Ministarstva vanjskih poslova Turske “i u ime jugoslovenske vlade izrazio saučešće zbog teške katastrofe koja je zadesila Tursku”.⁵⁸ Istog je dana, 21. marta 1953. godine potpredsjednik Saveznog izvršnog vijeća Edvard Kardelj, uputio telegram turskom premijeru Adnanu Menderesu u kojem je naglasio kako su “narodi i Vlada Jugoslavije primili (su) sa osjećanjem istinske prijateljske solidarnosti obavještenje o teškim žrtvama u ljudskim životima i materijalnim dobrima koje su udarci zemljotresa nanijeli ovih dana narodu prijateljske

⁵⁶ Sredinom 1950-ih godina 20. stoljeća na dnevnom redu bila su i druga pitanja u jugoslavensko-turskim odnosima. Tako se recimo u historiografiji u okviru rasprava o postizanju sporazuma i potpisivanju Balkanskog pakta gotovo redovno spominje “džentlmenški dogovor” o “iseljavanju Turaka u Tursku”, a pitanje autentičnosti “dogovora” propituje se u novijim historiografskim radovima. Vidi: Edvin Pezo, “Emigration and Policy in Yugoslavia. Dynamics and Constraints within the Process of Muslim Emigration to Turkey during the 1950s”, *European History Quarterly*, 2/2018, 283-313; Zoran Janjetović, “Emigration of the Kosovo Albanians into Turkey during 1950s”, *Currents of History*, 3/2022, 93-118, bilj. 21.

⁵⁷ *Oslobođenje*, 20. marta 1953, 2.

⁵⁸ DAMSP, PA, 1953, 94, sign. 100, Turska.

Republike Turske”.⁵⁹ Nekoliko dana kasnije uslijedila je i informacija o tome kako je turski predsjednik Celal Bayar uputio pismo zahvalnosti J. B. Titu za njegov telegram saučešća prethodno upućen predsjedniku Republike Turske.⁶⁰ Riječi saučešća i podrške, pratila je i konkretna akcija podrške, čija je realizacija krenula početkom narednog, aprila mjeseca 1953. godine. Tada je, naime, Državni sekretarijat za inostrane poslove FNR Jugoslavije uputio Odboru za privredu Saveznog izvršnog vijeća dopis kojim se predlagala reakcija i pružanje podrške Republici Turskoj. S obzirom na to da sagledavanje posljedica zemljotresa nije bilo konačno u momentu upućivanja ovog prijedloga, ističe se da su “zemljotresi koji su se u drugoj polovini marta o. g. ponovili nekoliko puta na širokom prostoru duž Mramornog mora i dalje u unutrašnjosti ovog područja imali (su) za posledicu veliki broj ljudskih žrtava i ogromnu materijalnu štetu (...). U vezi ove teške nesreće koja je zadesila turski narod predlažemo da se turskoj Vladi od strane Jugoslavije dodeli pomoć za ublažavanje posledica izazvanih zemljotresom. Ta pomoć bi pored ekonomskog imala i politički značaj u smislu prijateljskih odnosa koji postoje između dve zemlje. Pomoć bi se sastojala u hitnoj isporuci 10 montažnih kuća.”⁶¹ Kako se vidi iz ovdje navedenih informacija, podaci o izgradnji i montaži 10 objekata korespondiraju informacijama koje je u svom istraživanju prezentirao Cihat Tanış.⁶² Prijedlog konkretne materijalne pomoći je bio urađen na način da se za izradu kuća i njihovu montažu predlagalo Javno preduzeće “Trudbenik” iz Beograda, čije je rukovodstvo iskazalo spremnost da “snosi troškove transporta montažnih brigada i sve njihove troškove na gradilištima u Turskoj”. Naglašeno je, također, da bi radovi bili izvedeni u najkraćem mogućem roku, odnosno, “do 1. maja bi kuće bile proizvedene i utovarene na brod a za daljih 45 dana montirane i kao potpuno završene predate turskoj

⁵⁹ *Oslobođenje*, 22. marta 1953, 2.

⁶⁰ *Oslobođenje*, 28. marta 1953, 1.

⁶¹ AJ, Savezno izvršno vijeće (130), Međunarodni odnosi (1033), br. 478, Pomoć Turskoj posle velikih zemljotresa.

⁶² Cihat Tanış, “1953 Yenice - Gönen Depremi ve Sosyo-Ekonomik Sonuçları”, 159-170.

Vladi na korišćenje”. Uslijedila je reakcija Sekretarijata za zakonodavstvo i organizaciju, koji je vrlo brzo dostavio prijedlog ugovora čijim bi se potpisom stvorile pretpostavke da “Trudbenik” iz Beograda krene u realizaciju predložene pomoći za Republiku Tursku.⁶³ Krajem maja, odnosno, 23. maja, sarajevsko *Oslobođenje* je objavilo vijest iz koje doznajemo kako je Ministarstvo vanjskih poslova Republike Turske uputilo pismo zahvalnosti Saveznom izvršnom vijeću ističući kako je “turska vlada duboko dirnuta simpatijom koju je Savezno izvršno vijeće izvolilo pokazati prema postradalim u nedavnom zemljotresu”.⁶⁴ O istom je jugoslavenski ambasador Radovanović obavijestio Ministarstvo vanjskih poslova ističući “pozitivne reakcije turske vlade na pomoć SIV-a”.⁶⁵ Jugoslavija, dakle, u navedenoj situaciji pruža pomoć prijateljskoj Turskoj u okvirima mogućnosti koje su prepoznate kao interventna podrška i pokazatelj prijateljskih odnosa između dvaju zemalja, ali i kao prilika za kasniji razvoj ekonomske saradnje.

Ova kratka bilješka svjedoči, ne samo o spremnosti da se pruži pomoć stanovništvu Republike Turske pogođenom zemljotresom nego i načinima na koji se u navedenom vremenskom periodu odvijala komunikacija i transport robe između dvaju zemalja. U tom smislu, a naročito cijeneći potrebu da se komunikacija između dvije zemlje unaprijedi, treba razumijevati i jedan drugi sporazum koji su Jugoslavija i Turska ostvarile u istom vremenskom periodu. Naime, 16. aprila 1953. godine potpisan je Sporazum u Ankari o vazdušnom saobraćaju između FNR Jugoslavije i Republike Turske.⁶⁶ Strane potpisnice, prema odredbama Sporazuma, “priznaju jedna drugoj, i to na bazi reciprociteta, prava pobrojana u priključenom Prilogu u cilju uspostavljanja redovnog vazdušnog saobraćaja koji je naveden u tom Prilogu”. Nadalje je naglašeno kako će svaka strana odrediti “jedno ili više preduzeća za vazdušni saobraćaj

⁶³ AJ, SIV, 130 – 1033 – br. 4597, Pomoć Republici Turskoj u vezi sa zemljotresom, (ćir.).

⁶⁴ *Oslobođenje*, 23. maja 1953, 1.

⁶⁵ DAMSP, PA, 1953, 94, sign. 100, Turska.

⁶⁶ AJ, SIV, 130 – 1033 – br. 9586.

radi eksploatacije linija” definiranih priložima Sporazumu. Naročito je naglašeno da će nadležne vazduhoplovne vlasti izdati odgovarajuće dozvole onim kompanijama koje “podnesu dokaze o tome da ispunjavaju uslove utvrđene zakonima i propisima koje normalno primenjuje ta vlast”, uz isticanje da će kompanije prilikom obavljanja ugovorenog saobraćaja voditi računa “kako bi se taj saobraćaj odvijao na ekonomičnoj, zdravoj i jednakoj osnovi”.⁶⁷

Prilozi Sporazumu definirali su vazdušne linije na način da će određena turska kompanija obavljati letove na liniji “Ankara – Istanbul – Solun / ili Atina / – Skoplje – Beograd sa produženjem u Evropi u oba pravca”, dok bi određena jugoslavenska kompanija obavljala letove na liniji “Beograd – Skoplje – Solun / ili Atina / – Istanbul – Ankara sa produženjem prema Aziji i u oba pravca”. Nadalje je, na bazi reciprociteta, bilo definirano da će jugoslavenska aviokompanija za vrijeme obavljanja ovog saobraćaja imati pravo da “na turskoj teritoriji iskrcava putnike, poštanske pošiljke i robu koji su ukrcani na jugoslovenskoj teritoriji i u bilo kojoj drugoj zemlji, da na turskoj teritoriji ukrcava putnike, poštanske pošiljke i robu za jugoslovensku teritoriju i bilo koju drugu zemlju”. Reciprocitetom su ista prava bila garantirana i određenoj turskoj aviokompaniji.⁶⁸

Zaključak

Iako na prvi pogled tematski međusobno nepovezani, ovdje izdvojeni dokumenti početkom 1953. godine ipak svjedoče o razvojnoj liniji jugoslavensko-turskih odnosa. Činjenica da se u dužem vremenskom rasponu jačanja diplomatskih i političko-ekonomskih odnosa između Jugoslavije i Turske sredinom 20. stoljeća, o čemu svjedoči, ne samo sporazum o osnivanju Balkanskog pakta, rezultat višegodišnjeg približavanja Jugoslavije, Turske i Grčke, nego i Sporazum o vazdušnom saobraćaju između

---

⁶⁷ Isto.

⁶⁸ Isto.

Jugoslavije i Turske, pojavljuje i epizoda solidarne intervencije, odnosno, pomoći u vrijeme jakog zemljotresa koji je pogodio Tursku, govori kako savezništvo, prijateljski odnosi i jačanje političkih odnosa uvijek podrazumijevaju i jačanje ekonomskih veza jer se saradnja među državama, u gotovo svim historijskim epohama, pored političkih, uvijek zasniva i na ekonomskim odnosima. Posebno je u tom dijelu interesantan komentar naglašen u prijedlogu o slanju montažnih objekata, a iz kojeg vidimo i razmišljanje o tome kako će slanje ovih objekata biti, ne samo human gest i podrška koja ima ekonomske i političke implikacije nego i prilika da “Trudbenik” na ovaj način “upozna tursko tržište sa svojim proizvodima”.⁶⁹ Kazano riječima poznatog američkog historičara italijanskog porijekla Roberta Lopeza, “politička emancipacija i ekonomski razvoj idu usporedo”, da bi nešto kasnije u knjizi “Rođenje Evrope” Lopez poentirao tvrdnjom kako je “politika podređena ekonomiji”.⁷⁰

Sagledani u cjelini, navedeni primjeri komunikacije između Jugoslavije i Turske početkom 1953. godine, posebnog fokusa na interventnu pomoć koju je Jugoslavija, jednako kao i brojne druge zemlje, pružila Turskoj, svjedoče, ne samo intenzivnoj diplomatskoj razmjeni u kontekstu širih geostrateških približavanja pod pokroviteljstvom NATO saveznika i širenja odbrambenog saveza prema istočnomediteranskom prostoru nego i konkretnim primjerima jačanja komunikacije između Jugoslavije i Turske. Njihova saradnja predmet je prepiske između jugoslavenskog i turskog predsjednika, premijera, ministara vanjskih poslova, tema je predsjedničkih međusobnih razgovora i razmjene mišljenja tokom 1954. godine, svjedočanstvo je dinamičnih kretanja na širem jugoistočnoevropskom području tokom 1950-ih godina. Zemljotres, epicentra u mjestu Yenice, u Turskoj ostaje zabilježen kao jedan od razornijih koji je pogodio Republiku Tursku, a pomoć i podrška saveznika svjedoče, ne samo o humanitarnom aspektu nego i razvojnoj liniji političko-ekonomskih odnosa Jugoslavije i Turske sredinom 20. vijeka.

⁶⁹ AJ, SIV, 130 – 1033 – 478.

⁷⁰ R. Lopez, *Rođenje Evrope: stoljeća V – XIV*. Zageb: Školska knjiga, 1978, 247.

IZVORI I LITERATURA

IZVORI

Neobjavljeni izvori:

- Arhiv Jugoslavije (AJ)
  - Kabinet predsednika Republike (837)
  - Savezno izvršno vijeće (130)
- Diplomatski arhiv Ministarstva spoljnih poslova Republike Srbije (DAMSP)
  - Politička arhiva (PA)

Online dostupni izvori:

- *Charter of The United Nations and Statute of the International Court of Justice*. San Francisco, 1945. Dostupno na: <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf> (pristup ostvaren, 24. 5. 2023).

Objavljeni izvori:

- *Balkanski pakt (1953/1954): Ugovor o prijateljstvu i Saradnji (Ankara, 28. februar 1953) i Ugovor o savezu, političkoj saradnji i vojnoj pomoći (Bled, 9. avgust 1954) između Federativne Narodne Republike Jugoslavije, Kraljevine Grčke i Republike Turske: zbornik dokumenata iz Arhiva Vojnoistorijskog instituta, Arhiva Ministarstva spoljnih poslova i Arhiva Josipa Broza Tita: (1952-1962)*. Beograd: Vojnoistorijski institut, 2005.

Štampa:

- *Oslobođenje*, Sarajevo, 1953.

Enciklopedije:

- Aydüz, Salim “Kandilli Rasathanesi”, *DİA İslam Ansiklopedisi*. Istanbul: 2001, XXIV, 301-303.

LITERATURA

Knjige, članci i rasprave:

- Akol, Banu –Bekler, Tolga. “Assessment of the Statistical Earthquake Hazard Parameters for NW Turkey”, *Natural Hazards*, 68/2013, 837-853.
- Ambraseys, Nicholas N. - Finkel, Caroline F. *The Seismicity of Turkey and Adjacent Areas: A Historical Review, 1500-1800*. Istanbul: Eren Yayıncılık, 1995.
- Atabay, Dr. Mithat - Borlat, Barış. *18 Mart 1953 Yenice Depremi ve İhsan Sabri Çağlayangil'in Raporu*. Istanbul: Kriter, 2013.
- Bekić, Darko. *Jugoslavija u hladnom ratu. Odnosi s velikim silama 1949-1955*. Zagreb: Globus, 1988.
- Biagini, Antonello. *Povijest moderne Turske*. Zagreb: Srednja Europa, 2012.
- Bogetić, Dragan. “Članstvo Jugoslavije u Balkanskom savezu i NATO pakt”, *Istorija 20. veka*, god. IX, 1-2/1991, 65-90.
- Bogetić, Dragan. “Sjedinjene Američke Države i formiranje Balkanskog pakta 1952-1955”, *Arhiv - Časopis Arhiva Jugoslavije*, 2/2001, 186-197. (ćirilica)
- Dimitrijević, Bojan. “Jugoslavija i NATO 1951-1958. Skica intenzivnih vojnih odnosa”, u: *Spoljna politika Jugoslavije 1950-1961. Zbornik radova*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2008, 255-274.
- Erginal, Evren – Erginal, Gülsen, “Çanakkale Şehrinde Yer Seçiminin Jeomorfolojik Açından Değerlendirilmesi”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, vol. 8/no. 9, 2003, 93-116.
- Gota, Theodora “Grčka, Turska i Jugoslavija u Balkanskom paktu 1953-1954 – novi pogledi”, *Tokovi istorije*, 2/2011, 116-122.
- Güçlü, Yücel. *Zeki Kuneralp and the Turkish Foreign Service*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2015.
- Gündüz, Abdülkadir et al, “Is Turkey an Earthquake Country?”, *The Journal of Academic Emergency Medicine*, 12/2013, 33-37.

- Hakov, Džengiz. *Istorija savremene Turske*. Prizren: Centar za turkološka istraživanja Balkana, 2011.
- Herece, Erdal “The Fault Trace of 1953 Yenice-Gönen Earthquake and the Westernmost Known Extension of the NAF System in the Biga Peninsula”, *Bulletin of The Mineral Research and Exploration*, 111, 1990, 31-42.
- Janjetović, Zoran. “Emigration of the Kosovo Albanians into Turkey during 1950s”, *Currents of History*, 3/2022, 93-118.
- Jakovina, Tvrtko. *Socijalizam na američkoj pšenici (1948-1963)*. Zagreb: Matica hrvatska, 2002.
- Koç, Nurgün - Koç, Bedriye. “Affects of Marshall Plan on Turkish Economy”, *Sociology Study*, February 2017, 7/2, 83-121.
- Kürçer, Akın et al, “18 Mart 1953 Yenice-Gönen Depremi (Ms=7.2) ışığında Yenice-Gönen Fayı'nın aktif tektonik ve paleosismolojik özellikleri, KB Türkiye”, *Maden Tetkik ve Arama Dergisi*, 159, 2019, 29-63.
- Kürçer, Akın et al, “An Assessment of the Earthquakes of Ancient Troy, NW Anatolia, Turkey” u: Sharkov, Evgenii (ed.) *Tectonics – Recent Advances*, 2012, *InTech*. doi:10.5772/2620.
- Lopez, Roberto. *Rođenje Evrope: stoljeća V – XIV*. Zageb: Školska knjiga, 1978.
- Matuz, Josef. *Osmansko Carstvo*. Zagreb: Školska knjiga, 1992.
- Ozer, Mehmet Halis. “The Effects of the Marshall Plan Aids to the Development of the Agricultural Sector in Turkey, the 1948-1953 Period”, *International Journal of Economics and Financial Issues*, 4/2, 2014, 427-439.
- Pezo, Edvin. “Emigration and Policy in Yugoslavia. Dynamics and Constraints within the Process of Muslim Emigration to Turkey during the 1950s”, *European History Quarterly*, 2/2018, 283-313.
- Reese, Erlich. *Inside Syria: The Backstory of Their Civil War and What the World Can Expect*. Prometheus Books, 2014.

- Ристовић, Милан. *На прагу Хладног рата: Југославија и грађански рат у Грчкој (1945-1949)*. Београд: Филозофски факултет, Универзитет у Београду, 2016.
- Satterthwaite, Joseph C. “The Truman Doctrine: Turkey”, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 401/1, 1972, 75-84.
- Stone, David R. “The Balkan Pact and American Policy”, *East European Quarterly*, XXVII/3, 1994, 393-405.
- Tanış, Cihat. “1953 Yenice - Gönen Depremi ve Sosyo-Ekonomik Sonuçları”, XVIII. *Türk Tarih Kongresi*, IX. Cilt, 2018, 159-170.
- Üstun, Senem. “Turkey and the Marshall plan: Strive for Aid”, *The Turkish Yearbook of International Relations*, Vol. XXVII, 1997, 31-52.

Summary

The Earthquake and the Alliance: A Contribution to Knowledge of Yugoslav-Turkish Relations at the Beginning of 1953

Although at first glance thematically unrelated, the documents selected here from the beginning of 1953 still bear witness to the development of Yugoslav-Turkish relations. The fact that besides strengthening of diplomatic and political-economic relations between Yugoslavia and Turkey in the middle of the 20th century, as evidenced not only by the agreement on the establishment of the Balkan Pact, the result of years of rapprochement between Yugoslavia, Turkey and Greece, but also by the Agreement on air traffic between Yugoslavia and Turkey, there is an example of solidarity intervention, i.e., aid at the time of the strong earthquake that hit Turkey, shows that alliances, friendly relations and the strengthening of political relations always imply the strengthening of economic ties, because cooperation between countries, in almost all historical epochs, in addition to political, was always based on economic relations.

In that part, an interesting comment was emphasized in the proposal on sending prefabricated buildings to Turkey. From it we can also understand that sending these buildings would be, not only a humane gesture and support carrying economic and political implications, but also an opportunity for “Trudbenik” to “acquaints the Turkish market with its products”.⁷¹ In the words of the famous American historian of Italian origin Robert Lopez, “political emancipation and economic development go hand in hand”, and a little later in the book “The Birth of Europe” Lopez would make a point by asserting that “politics is subordinate to the economy”.⁷²

Viewed as a whole, the aforementioned examples of communication between Yugoslavia and Turkey at the beginning of 1953, with a special

---

⁷¹ AJ, SIV, 130 – 1033 – 478.

⁷² R. Lopez, *The Birth of Europe: from 5 to 14 century*. Zagreb: Školska knjiga, 1978, 247.

focus on the aid that Yugoslavia, just like many other countries, provided to Turkey, bear witness not only to intensive diplomatic exchanges in the context of broader geostrategic rapprochement under the auspices of NATO allies and the expansion of the defence alliance towards the Eastern Mediterranean area, but also concrete examples of strengthening communication between Yugoslavia and Turkey. Their cooperation is the subject of correspondence between Yugoslav and Turkish presidents, prime ministers, and ministers of foreign affairs during 1954, and it is a testimony of dynamic developments in the wider South-Eastern European area during the 1950s. The earthquake, with its epicentre in the town of Yenice, remains recorded in Turkey as one of the most devastating, and the help and support of the allies testify not only to the humanitarian aspect, but also to the development line of the political-economic relations between Yugoslavia and Turkey in the middle of the 20th century.